

ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА ЯК ПРАВОВА КАТЕГОРІЯ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДЕФІНІЦІЇ

INTELLECTUALIZATION OF SOCIETY AS A LEGAL CATEGORY: THEORETICAL ANALYSIS DEFINITIONS

Поперечнюк В.М.,

науковий співробітник

*Науково-дослідного інституту інформатики і права
Національної академії правових наук України*

У статті проведено науково-теоретичний аналіз визначень поняття «інтелектуалізація». Виявлено основні принципові позиції щодо даного процесу в різних науках. Обґрунтовано доцільність подальшого вивчення проблематики інтелектуалізації суспільства як правової категорії, а також надано визначення цієї дефініції.

Ключові слова: інтелектуалізація суспільства, інтелект, суспільство знань, інформатизація, інформаційне суспільство, інформаційно-комунікаційні технології.

В статье проведен научно-теоретический анализ определенных понятия «интеллектуализация». Выявлены основные принципиальные позиции по данному процессу в различных науках. Обоснована целесообразность дальнейшего изучения проблематики интеллектуализации общества как правовой категории, а также дано определение этой дефиниции.

Ключевые слова: интеллектуализация общества, интеллект, общество знаний, информатизация, информационное общество, информационно-коммуникационные технологии.

This article presents the scientific and theoretical analysis of the definitions of "intellectualization". The basic principle position on this process in different sciences. The expediency of further study issues intellectualization of society as a legal category, and given the definition of that definition.

Key words: intellectualization of society, intelligence, knowledge society, information, information society, information and communication technology.

Сучасні реалії побудови інформаційного суспільства та суспільства знань вимагають від усього людства колосальних зусиль. Адже участь у розбудові нової соціально-економічної формації, без перебільшення, залежить від кожної людини. Консолідація соціальної спільноти навколо інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ) є важливим кроком до якісно нової стадії розвитку людства, проте це ще далеко не інформаційне суспільство, адже для його розбудови вирішення проблем передачі, доступу, обробки та зберігання інформаційних продуктів недостатньо [1, с. 9].

М. Валдроп у книзі «Man-made minds. The promise of Artificial Intelligence» [2], посилаючись на ідеї С. Паперта та М. Мінські, наголошує, що взаємодія інтелектуальних агентів робить інтелектуальні можливості та здібності людини головним пріоритетом суспільства нової формації [3, с. 141–142]. І це далеко не єдина наукова позиція, що визначає інтелектуальні здібності та високі особистісні й духовні якості людини головною рушійною силою інформаційного суспільства, а головне, суспільства знань [4, с. 27; 5, с. 21].

Сучасна ж концепція розвитку інформаційного суспільства в Україні у своїй основі спирається на інформатизацію як «сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, побудованих на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки, інформа-

ційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, спрямованих на реалізацію прав громадян і суспільства в задоволенні інформаційних потреб» [6].

Проте оснащення офісів, будинків, громадських місць надсучасними ІКТ, забезпечення всього населення Земної кулі високошвидкісним Інтернетом, здійснення автоматизації та комп'ютеризації усіх робочих місць, на жаль, не є запорукою розвитку інформаційного суспільства, хоча є першим кроком до нього. Звісно, це в рази може здешевити виробництво, полегшити виконання трудових обов'язків, урізноманітнити повсякденне життя, допомогти в побуті. Але такий сценарій суспільного розвитку має свої недоліки: по-перше, забезпечення кожному належних умов для реалізації своїх інформаційних прав не дає гарантії їх безпосередньої реалізації; по-друге, без створення мотивуючих та стимулюючих механізмів використання ІКТ для збирання, обробки, використання, зберігання та розповсюдження інформації та знань вони й далі будуть використовуватись переважно для розваг.

Розробка та впровадження в життя програми інформатизації є одним із найважливіших атрибутів інформаційного суспільства. Окрім того, варто зазначити, що нормативно-правові акти в цій сфері передбачають шляхи та механізми задоволення інформаційних потреб людей, проте жоден із них не передбачає створення стимулів до використання ІКТ, мотивування кожного підвищувати та розвивати власний інтелектуальний та особистісний потенціал. Отже, інфор-

матизація є необхідною, але недостатньою умовою побудови та розвитку інформаційного суспільства.

Виходячи з вище вказаного та враховуючи позицію А. Колодюка, який пов'язував розвиток інформаційного суспільства з інтелектуалізацією праці, а також пріоритетністю процесів продукування нових знань, які обумовлюють соціально-економічний прогрес [1, с. 9], запропоновано для ефективного розвитку інформаційного суспільства в Україні дещо трансформувати концепт його розбудови, що матиме за основу не лише **інформатизацію** як об'єктивно необхідний аспект, але й інтелектуалізацію як особистісно-орієнтовану складову нового суспільства, що безпосередньо породжуватиме інформаційні потреби та спонукатиме до інтелектуального розвитку та особистісного зростання.

Дослідженням цієї проблематики займалися представники різних наук (технічних, економічних, юридичних та ін.), зокрема: М. Ажажа, Д. Белл, К. Беляков, А. Василик, В. Врублевський, А. Гайдабрус, П. Грیشнова, В. Данільян, О. Дзьобань, О. Золотар, А. Колодюк, Д. Ланде, Н. Новицька, В. Пархоменко, В. Пилипчук, Е. Тоффлер, Н. Савінова, В. Фурашев та ін.

Мета статті полягає у комплексному дослідженні обґрунтування поняття «інтелектуалізація суспільства» як правової категорії.

Одним із перших вітчизняних учених-юристів поняття «інтелектуалізація» у категоріальний апарат інформаційного права вводить К. Беляков. Розглядаючи її як завершальний етап та основну мету інформатизації суспільства, дослідник зазначає: «Інтелектуалізація є складною гіперсистемою видів і підвидів людської діяльності, в основі якої лежить трудова, суспільно-політична, навчальна, соціально-культурна діяльність, а також дозвілля» [7, с. 14].

У межах процесу інформатизації інтелектуалізацію розглядав і І. Лазарев, який зазначав, що лише суспільство з високим інтелектуальним потенціалом здатне реалізувати всі можливості інформатизації, не зупиняючись тільки на його техніко-технологічній стороні. Але автор здебільшого спирається на інтелектуалізацію технічних систем, використання яких призведе до підвищення рівня інтелектуальних можливостей усього суспільства [8].

О. Дзьобань та В. Пилипчук під інтелектуалізацією розуміють зростання значення інтелектуальної праці та творчості у всіх сферах життя і виробництва, наголошуючи на тому, що інформатизація може відбуватися і без інтелектуалізації (наприклад, при оснащення телефонами й електронною поштою племен пастухів і городників в Африці або підліткових банд у негритянських кварталах Нью-Йорка), але інтелектуалізація жодним чином не може бути реалізована без інформатизації [9].

Науково-технічну основу інтелектуалізації вбачає і Н. Зубчинська, яка вказує, що «...це підвищення вагомості інтелектуальної діяльності персоналу, рівня інтелекту, професійних та загальноосвітніх знань, які забезпечуються безперервним розвитком персоналу...» [10].

Доречно зазначити, що питання інтелектуалізації отримало досить широке та більш деталізоване вивчення серед представників економічних наук, які його розглядали в різному світлі. Н. Маркова, присвятивши свою дисертаційну роботу проблематиці інтелектуального капіталу, розглядає її як процес поступового підвищення інтелектуального рівня людського капіталу на основі синтезу інформації, загальних і професійних знань, умінь і навичок окремого індивіда, що відбувається задля забезпечення відповідності сучасним умовам господарювання та отримання соціально-економічного ефекту [11].

О. Другов пов'язує інтелектуалізацію економіки з процесом створення та накопичення в суспільстві знань і вмінь їх застосовувати, що має призвести до економічного зростання, а внаслідок реалізації цього процесу передбачається зміна структури економіки з превалюванням частки нематеріального виробництва [12, с. 209].

Проаналізувавши окреслені вище наукові позиції, бачимо, що інтелектуалізація є динамічним і безперервним процесом, що спрямована на отримання нових знань індивідом, для подальшої їх реалізації та продукування нових, що має на меті поліпшення соціально-економічного становища самого індивіда та інших суб'єктів, з якими він перебуває у трудових, цивільно-правових або інших правовідносинах.

Варто зазначити, що наявність значної уваги до дослідження інтелектуалізації вченими-економістами, а також наявність деяких практичних напрацювань щодо застосування вказаного процесу, переважно у приватному секторі економіки, дає шанси сподіватись, що досить скоро процес інтелектуалізації набуде більшої масштабності. А його підвалини, що вже закладаються та закладені в економіку, можуть стати міцним фундаментом для впровадження інтелектуалізації всього суспільства, адже конкуренція, породжена цим процесом, може стати продуктивним двигуном прогресу як виробництва, так і людства в цілому. Підвищення вимог до працівників породжує конкуренцію на ринку праці, що, у свою чергу, потребує спеціальних знань, умінь та навичок з боку останнього, а збільшення питомої ваги розумових функцій людини на виробництві (управління, контроль, налагодження) сприятиме підвищенню кваліфікації та освітньо-культурного рівня населення.

Отже, для надання визначення поняття інтелектуалізації суспільства як масштабного, соціально необхідного заходу потрібно дослідити етимологію даного поняття та його семантичний зміст. Інтелект – розум; розумові здібності людини, рівень її розумового розвитку, здатність мислення, раціонального пізнання явищ навколишнього світу, виступає двигуном творчих можливостей і дій... [13].

Ю. Осипов дає розлоге визначення даного поняття: «Інтелект – працюючий розум, або працююче співроторівство розумів, однак не сам по собі розум, а в сукупності з усім людським організмом, спільно зі свідомістю, почуттями, інстинктами, душею і духом, спільно з підсвідомим, надсвідомим та безсвідомим, разом з мовою-словом і

культурою, усім природним, соціальним та цивілізованим аспектом» [14, с. 247].

Тобто інтелект є невід'ємною частиною особистості, що обумовлює її здатність до мислення і продукування нових ідей та безпосередньо перебуває в тісному зв'язку з активною діяльністю людини, що проявляється у процесі реалізації її здібностей [15].

У реаліях існування сучасного суспільства інтелектуалізацію можна розглядати в таких іпостасях: по-перше, як об'єкт соціально-філософської рефлексії, що є неоднозначним, ідеально вираженим процесом, кінцевим оцінками якого є синтез розгляду його різноманітних сторін та характеристик; по-друге, інтелектуалізація – це цілісний ідеальний процес, що є наслідком оволодіння значної частки населення Землі результатами науково-технічної революції та є чинником розвитку глобального інформаційного суспільства; по-третє, інтелектуалізація є тенденцією, що характеризується використанням інформаційно-комунікативних процесів на базі сучасних ІКТ, при цьому виступає умовою формування позитивного ставлення до науково-технічного знання та інформації; по-четверте, інтелектуалізація є об'єктивною вимогою соціально-психологічної адаптації до нових умов життєдіяльності, що обумовлена певними особливостями розвитку інформаційного суспільства, а також формою соціального та особистісного зростання [16].

Оскільки право виступає головним регулятором суспільних відносин, визначення інтелектуалізації суспільства як його категорії окреслить глобальність та суспільну необхідність реалізації цього процесу на державному рівні юридичними механізмами, а також систематизує підходи до даного феномена, у контексті низки суспільних відносин, що виникають із цього приводу. Законодавче забезпечення регулювання цього процесу в разі підвищить його ефективність, визначивши юридичний інструментарій інтелектуалізації суспільства, закріпивши його загальні ідеї та принципи, що матимуть наскрізний і міжгалузевий характер.

Отже, ґрунтуючись на семантичному аналізі поняття «інтелектуалізація», пропонується надати таке його визначення у контексті юридичної науки, що в майбутньому зможе віднайти своє місце у спеціальному нормативно-правовому акті, а також вплинути на розробку та реалізацію національної інформаційної політики. Інтелектуалізація суспільства – це сукупність організаційних, правових, економічних, політичних, соціальних, культурних заходів як державних, так і не державних інституцій, спрямованих на підвищення загального рівня освіченості, розумового, творчого, наукового, культурного та духовного потенціалу людини і суспільства, що реалізується за допомогою поширення та популяризації ІКТ, а також їх якісного контентного наповнення та є основою для гармонійного, різно-

стороннього розвитку особистості, формування в неї критичного мислення та спонукання до пізнавальних процесів навколишньої дійсності.

Принципово відмінність даного процесу, що відрізняє його від усіх попередніх заходів, спрямованих на побудову інформаційного суспільства, є поєднання зовнішніх стимулів (з боку держави та громадського суспільства) та внутрішніх спонукальних мотивів особистості до пізнавальної діяльності та саморозвитку. А обрання особистісно-орієнтованої концепції інтелектуалізації суспільства обумовлено тим, що підвищення інтелектуального рівня окремої людини веде до інтелектуалізації всього суспільства в цілому [8].

Необхідною передумовою інтелектуалізації суспільства є процес інформатизації, що закладає її основні підвалини, адже остання сприяє найбільш ефективному задоволенню інформаційних потреб [9].

На основі вищевикладеного автором запропоновано деякі висновки та пропозиції. Поняття «інтелектуалізація» варто розглядати у широкому та вузькому розумінні. Інтелектуалізація суспільства (у вузькому значенні) – підвищення рівня інтелектуального розвитку людини з метою її соціального та економічного добробуту на основі залучення її у сфери нематеріального виробництва. У широкому розумінні інтелектуалізація суспільства розглядається як одна з передумов розвитку інформаційного суспільства, що передбачає широкомасштабне залучення населення до обробки, використання, а головне, продукування нових знань.

Системна реалізація процесу інтелектуалізації суспільства є ключем до економічного і соціального добробуту, подолання маргінальних настроїв суспільства, розбудови громадського суспільства, заснованого на демократичних цінностях та ідеалах. Адже інтелектуалізація суспільства має на меті не лише створення можливостей для людини, але й передбачає мотивування та стимулювання людини до підвищення свого потенціалу, що сприятиме ефективності даного процесу.

Наявність низки досліджень представників різних наук, пов'язаних із даною проблематикою, вказують на актуальність питання інтелектуалізації суспільства та необхідність проведення комплексного монографічного дослідження означеної теми в контексті юридичної науки. А потенційні перспективи впровадження зазначеного процесу в суспільне життя обумовлюють об'єктивну необхідність юридичного закріплення інтелектуалізації суспільства у відповідному акті.

Висловлені у статті висновки та пропозиції не вичерпують даної проблематики, а лише підкреслюють її гостроту та актуальність як для юридичних, так і для суміжних наук, а також акцентують увагу на значимості окресленої проблематики для розбудови інформаційного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Колодюк А.В. Інформаційне суспільство: сучасний стан та перспективи розвитку в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата політичних наук : спец. 23.00.03 «Політична культура та ідеологія» / Колодюк Андрій Вікторович ; Національна академія наук України Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 2005. – 20 с.
2. Waldrop M. Man-made minds : the promise of artificial intelligence / M. Mitchell Waldrop. – New York : Walker, 1987. – P. 251-268.

3. Ракитов А. И. Философия компьютерной революции / А. Ракитов. – М. : Политиздат, 1991. – 287 с.
4. Toffler A. Future Shock / A. Toffler. – New York: Bantam Doubleday Dell, 1984. – 561 p.
5. К обществам знания : Всемирный доклад ЮНЕСКО. – Париж: Издательство ЮНЕСКО, 2005. – 240 с.
6. Концепція Національної програми інформатизації [Електронний ресурс]: схвалена Законом України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» від 4 лютого 1998 року N 75/98-ВР // із змін., внес. згідно із Законами України: за станом на 11.08.2013 р. – 406-18 – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/75/98-%D0%B2%D1%80> – Назва з екрану.
7. Беляков К. І. Організаційно-правове та наукове забезпечення інформатизації в Україні: проблеми теорії та практики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юридичних наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Беляков Костянтин Іванович; Національна Академія Наук України Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 2009. – 41 с.
8. Лазарев И.А. Информация и безопасность. Композиционная технология информационного моделирования сложных объектов принятия решений / Лазарев И. – М.: МГЦНТИ, 1997.— 334 с.
9. Дзьобань О.П. Інформаційне суспільство: філософсько-правовий вимір : монографія / Пилипчук В.Г., Дзьобань О.П. – Ужгород : ТОВ «ІВА», 2014. – 292 с.
10. Зубчинська Н. М. Інтелектуалізація праці на робочому місці промислового підприємства // Бізнес Інформ. – 2011. – № 7(2). – С. 107–108.
11. Маркова Н. Теоретико-методичні основи формування й розвитку інтелектуального капіталу : автореф. дис. ... канд. економ. наук : спец. 08.09.01 / Маркова Наталія Сергіївна. – Х., – 2005. – 20 с.
12. Другов О.О. Інтелектуалізація – як шлях до підвищення конкурентоспроможності реального сектора економіки України // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики : зб. наук. пр. – Харків, 2009. – Вип. 2. – С. 206–211.
13. Власть. Политика. Государственная служба: словарь / [авт.-уклад. Халипов В.Ф., Халипова Е.В.]. – М. : Луч, 1996. – 271с.
14. Осипов, Ю. М. Интеллект // Философия хозяйства. – 2004. – № 5. – С. 247–257.
15. Riessman F. How Does Self-Help Work // Social Policy. – 1976. September/October. – С 4-5.
16. Шварцберг В.Л. Особенности деятельности и общения в контексте информационного общества: дис.... канд. филос. наук: 09.00.11 / Шварцберг Валерий Леонидович. – М., 2003. – 180 с.

УДК 351.96:631.1(4)

ФУНКЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ ЯК ІНСТИТУТУ УПРАВЛІННЯ АГРАРНИМ СЕКТОРОМ ЕКОНОМІКИ ЄС

THE FUNCTIONS OF THE EUROPEAN PARLIAMENT LIKE AN INSTITUTION OF THE GOVERNANCE IN AGRARIAN SECTOR OF ECONOMY IN THE EU

Попович Л.В.,

*аспірант кафедри адміністративного
та фінансового права юридичного факультету
Національного університету біоресурсів
та природокористування України*

Стаття присвячена характеристиці окремих функцій Європейського парламенту як одного з основних інститутів Європейського Союзу, який здійснює управління аграрним сектором економіки ЄС. Охарактеризовано Спільну Аграрну Політику як таку, що спрямована на розвиток аграрного сектору економіки Європейського Союзу. Розкрито зміст поняття «інститут Європейського Союзу». Визначено місце Європейського парламенту в системі інституцій Європейського Союзу.

Ключові слова: імплементація, інститут Європейського Союзу, Спільна Аграрна Політика, Європейський парламент, функції Європейського парламенту.

Статья посвящена характеристике отдельных функций Европейского парламента как одного из основных институтов Европейского Союза, который управляет аграрным сектором экономики ЕС. Охарактеризована Общая Аграрная Политика как таковая, которая направлена на развитие аграрного сектора экономики Европейского Союза. Раскрыто содержание понятия «институт Европейского Союза». Определено место Европейского парламента в системе институций Европейского Союза.

Ключевые слова: имплементация, институт Европейского Союза, Общая Аграрная Политика, Европейский парламент, функции Европейского парламента.

The article is devoted to the characterization of the main functions of the European Parliament as one of the main institutions of the European Union, which manages in the EU agricultural sector of the economy. Describe the Common Agrarian Policy such as that aimed at the development of the agricultural sector of the economy of the European Union. Disclosure of the concept of "institutions of the European Union." Definitely a place of the European Parliament in the institutions of the European Union.

Key words: implementation, institutions of the European Union, Common Agricultural Policy, European Parliament, functions of the European Parliament.